

Kulturminneplan

Nome kommune

2019 - 2027

Vedtatt i Nome kommunestyre 17.10.19

Innhold

Sånn er det her – kulturminner i Nome	3
Kulturminneplanen.....	5
Hvordan skal planen brukes:	5
Plantype og begrensinger	5
Nome kommunes arealdel, vernelise, hensynssoner og reguleringsplaner	5
Nome – nært og godt!	6
Mål for kulturminneplanen	6
Strategier	6
Vurdering og verdisetting av lokale kulturminner	6
Forvaltning.....	8
Bestemmelser, retningslinjer og rutiner	8
Verdiskaping og utvikling	8
Informasjon og formidling.....	9
Samarbeid.....	9
Virkemidler	10
Virkemiddel 1: Ansvarsavklaringer	10
Virkemiddel 2: Kompetanse	10
Virkemiddel 3: Økonomiske virkemidler	10
Virkemiddel 4: Veiledere	10
Immaterielle kulturminner	11
Om planen	12
Planarbeid og prosess	12
Forhold til annet lovverk og eksisterende planer.....	13
Forholdet til folkehelse, friluftsliv og frivillighet	15
Definisjoner og begreper.....	16
Handlingsprogram med tiltak – 2019-2023 (rulleres 2022)	16
Litteratur og kilder.....	18

Hogga. Fotograf: Bilde for Bilde

Sånn er det her – kulturminner i Nome

Kulturminner er spor av fortidens mennesker og deres aktiviteter, og Nome er rik på kulturminner og kulturarv. Her finnes både helleristninger, hellemaling og gravrøyser som er tegn på tidlig bosetting. Vassdrag, skog, fossefall og mineraler har lagt grunnlag for bosetting og handelsvirksomhet.

Det er eiere av kulturminner som er ansvarlige for å ivareta kulturminnene på en god måte, og da trengs kunnskap og ressurser. Det er de offentlige myndigheter som har det overordna ansvar i kulturminneforvaltningen, regulert av kulturminneloven, samt plan og bygningsloven. Kommunen må ta hensyn til kulturminner i plansammenheng, og ved behandling av bygge- og rivningssøknader. Det blir fort en utfordring når verneinteresser kolliderer med ønske om modernisering. Noen kulturminner er vernet ved lov, andre har prioritet fordi de har en lokal verdi. Kulturminneplanen i kommunen har først og fremst fokus på det lokale. Fredede bygg og nasjonalt vernede kulturminner har sitt eget vern, mens for kommunen er det lokale hensyn som er viktigst. Kulturminnene har bare verdi, dersom de har verdi for noen!

Planarbeidet er gjennomført i et bredt samarbeid mellom frivillige og kommunens egne instanser, og bygger også på mange års erfaringer og hardt arbeid for å skape utvikling gjennom vern og verdiskaping i kulturminnene. Denne planen skal være et godt arbeidsredskap til registrering, prioritering, forvaltning og formidling av den kulturarven som er viktig for lokalsamfunna, slik at nye verdier kan skapes samtidig som minnene bevares. Vi kan ikke ta vare på alt, og uten endring blir det ikke utvikling. Det er derfor viktig for denne planen å legge føringer for hvordan kommunen skal gå fram når vern og endring er i konkurranse.

Kommunens to tettsteder har ulik kulturhistorie. Kommunen må derfor ha fokus på en helhetlig forvaltning av kulturminnene. Kulturminnene tilhører ikke bare oss. Kulturminnene er vår felles

eiendom, arv og ansvar, og de tilhører også de som kommer etter oss. Derfor må vi forvalte kulturminnene, slik at de også kan bli til glede for framtidens mennesker. En kulturminneplan for kommunen skal både legge føringer for hvordan samfunnet skal ta vare på noen av disse sporene fra fortida og gjøre noen prinsipielle vurderinger. Hva som oppfattes som verdifullt, endrer seg hele tiden. For å få en god oversikt er vi avhengig av hjelp fra innbyggerne, da det ofte er innbyggerne som sitter med kunnskap om lokalhistorien og viktige kulturminner. Denne prosessen er i stadig utvikling, og planen markerer derfor ikke en avslutning, men starten på en prosess som på sikt vil gi god oversikt og kunnskap om kulturminnene i kommunen.

Eva Rismo

Ass.rådmann og leder for Samfunnsviklingsetaten

Heidi Elise Kvale

Avdelingsleder kultur,
fritid og folkehelse

Holden Gård

Kulturminneplanen

Hvordan skal planen brukes:

- Planen gir føringer for hva som er verdifullt, og hvordan dette skal verdisettes.
- Planen gir føringer for forvaltning av det som regnes som verdifullt.
- Planen gir retning og tiltak som skal styrke formidling og informasjon, samt verdiskaping.
- Planen skisserer tiltak som skal sikre bedre kompetanse og informasjon om kulturminner, både materielle / fysiske og immaterielle.

Plantype og begrensinger

Planen er en temaplan, og ikke en kommunedelplan etter Plan og bygningslovens § 11-2. Det ble derfor ikke utarbeidet planprogram i forkant av planprosessen. Det ble sendt ut varsel om oppstart etter vanlig rutine (datert 13.11.14).

Planen vurderes hvert 4.år i forbindelse med rullering av kommunal planstrategi.

Handlingsprogrammet vil rulleres årlig.

Nome kommunes arealdel, vernelise, hensynssoner og reguleringsplaner

Planen integreres i kommuneplanens arealdel, som er under generalrullering og forventes politisk behandlet høsten 2020. Kulturminneplanen innebærer en vesentlig endring i forhold registrering og vurdering av bygningsmiljø og/eller enkeltbygninger. Kommunen har tidligere etablert sedvane med registrerte objekter i SEFRAK-klasse A, B, og C. Dette registeret er oppdatert og de objektene som nå vurderes som verdifulle, vil bli undelagt hensynssone kulturminne med tilhørende reguleringsbestemmelser i arealdelen. Oversikten over kommunens mest verdifulle SEFRAK-objekter danner grunnlag for disse hensynssonene, og når disse legges til hensynssone bevaring / kulturminne i kommuneplanens arealdel, vil dette være juridisk bindende for framtidig forvaltning.

Kommunen skal ha en dialog med grunneiere av kulturminner som faller inn under en hensynssone eller på vernelista, og hjelpe de med å finansiere vedlikehold gjennom omsøkte midler fra Kulturminnefondet og andre relevante instanser.

Verneliste er en ny klassifisering i Nome kommune, og sammen med hensynssoner erstatter vernelistene den etablerte sedvanen med A, B og C-kategorisering. Vernelistene er utfyllende til hensynssonene og juridisk bindende etter Plan og bygningsloven. Noen enkelte bygg som ligger utenfor hensynssonene, men som likevel er vurdert til å ha en spesiell verdi, eller omfattes av fredningsbestemmelser som fornminner eller andre særskilte forhold, er plassert på denne vernelista. Denne ivaretas lokalt, og er ikke det samme som fredning. Bygg som kommer på vernelista er ikke automatisk freda, hvis de ikke er freda fra før. Reguleringsplanene legger rammer for tettstedsutviklingen og er formelle rammer for arealbruk i kommunen. Kulturminnevernet må hensynstas når kommunen utarbeider nye reguleringsplaner. Reguleringsbestemmelsene kan også legge føringer for tilpasning av nybygg og tilbygg, ved retningslinjer for materialbruk, utseende og dimensjoner.

I den kommende arealdelen av kommuneplanen for Nome kommune vil det fremmes bestemmelser for hensynssone bevaring basert på retningslinjene, og retningslinjene skal også tas med som bestemmelser i framtidige reguleringsplaner.

§ 11-8. Hensynssoner

Kommuneplanens arealdel skal i nødvendig utstrekning vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal. Hensyn og forhold som inngår i andre ledd bokstav a til f, kan markeres i arealdelen som hensynssoner med tilhørende retningslinjer og bestemmelser. Det kan angis flere soner for samme areal. Til hensynssone skal det i nødvendig utstrekning angis hvilke bestemmelser og retningslinjer som gjelder eller skal gjelde i medhold av loven eller andre lover for å ivareta det hensynet sonen viser.

Det kan fastsettes følgende hensynssoner:

c) Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse.

For randsonen til nasjonalparker og landskapsvernområder kan det, samtidig med fastsetting av verneforskrift for nytt verneområde eller revisjon av verneforskrift eller forvaltningsplan for etablerte verneområder, fastsettes bestemmelser for å hindre vesentlig forringelse av verneverdiene i verneområdet. Det kan gis retningslinjer om begrensninger av virksomhet og vilkår for tiltak for å ivareta interessen i sonen. Det kan gis retningslinjer om hvilke hensyn som skal vektlegges ved praktisering av annen lovgivning så langt kommunen er tillagt myndighet etter vedkommende lov.

Kilde: Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

Nome – nært og godt!

Nome kommunes visjon er Nome – nært og godt! Samfunnsplanen gir føringer for utvikling i Nome-samfunnet. Nome kommuneplan er integrert i mål og strategier for kulturminner.

Mål for kulturminneplanen

Nome kommune skal være en aktiv forvalter av stedets kulturminner, sørge for god bevaring og skape utvikling gjennom vern, slik at framtida kan få del i kommunens rike historie.

Strategier

1. Kommunen skal være i stand til å prioritere og formidle kulturminnene, slik at disse kan være med på å få fram kommunens særpreg og identitet. Dette skal gjøres gjennom systematisk gjennomgang, kunnskapsøkning og kompetanseoverføring.
2. Ved siden av god ivaretaking og skjøtsel av kulturarven, skal planen medvirke til stedsutvikling og økt attraktivitet. Dette skal gjøres ved å ta hensyn til tettstedenes identitet og særpreg.
3. Utvikling skal skje på en forsvarlig måte og ta hensyn til kulturarvens sårbarhet. Dette skal gjøres ved god forvaltning, informasjon og kompetanse om virkemidler og lovverk.

Vurdering og verdisetting av lokale kulturminner

Nome kommune skal samarbeide med grunneiere og eiere av kulturminner, og finne løsninger sammen med dem. Kommunen skal bistå eiere med utfyllende og nyttig informasjon om kulturminnevern. Bevaring skal skje etter antikvariske prinsipper der det er mulig.

Forvaltningen skal skje etter prinsipp om lokal verdi. Verdisetting er juridisk bindende ved vedtak i kommunestyret, og skjer gjennom å sette hensynssoner i arealdelen av kommuneplanen.

Et viktig prinsipp i verdivurderingen av enkeltbygninger har vært at bygget skal være i størst mulig grad autentisk og originalt, og framstå som et viktig minne om og en god formidlingsarena for stedets

næringshistorie. Dette prinsippet skal også gjelde ved framtidige verdivurderinger. Ved lokal verdisetting og vurdering av bygninger er det lagt vekt på at bygget skal være en del av miljø og stedets næringshistorie, at bygget skal ha bevart sin autenticitet og originalitet, at den skal være et viktig kulturminne og «en god representant for historien».

Følgende kriterier skal legges til grunn for verdivurdering:

- Alder (bygget før 1850 / bygget i løpet av 1800-tallet)
- Fredningsstatus
- Del av miljø
- Lokalbefolkningens egen oppfattelse av verdien av bygget
- Tilstand
- Sjeldne – i global, nasjonal, regional eller lokal sammenheng.
- Representative – eksempler på viktige elementer i historisk sammenheng, som representasjon av en næring, en historisk utvikling, samfunnsgruppe eller liknende
- Alder
- Autenticitet
- Tematisk – kulturminner som gir god forståelse av og synliggjør de store fortellingene og linjene i Nome kommunes kulturhistorie
- Kulturminner som bygger oppunder stedets identitet.
- I tillegg skal kommunen prioritere kulturminner som har et brukspotensiale for verdiskaping eller næring, samt et potensial for pedagogisk formidling.

Kulturminner som vurderes som verdifulle, skal inkluderes enten i verneliste eller i hensynssoner. Det gjør at bygget vil stille noe sterkere i vurdering for tilskudd til restaurering, at den vil bli behandlet med særlig hensyn i forbindelse med regulerings sak, byggesak o.a., at bygget skal behandles som viktigere å bevare enn andre, og vil behandles etter PBL § 31-1.

Holla kirkeruin. Fotograf: Inger Marie Aicher-Olsrud

Forvaltning

Det er en forventning fra statlig hold at kommunene registrerer egne kulturminner, og det er gitt digitale verktøy for slike registreringer. Nome kommune skal gjennomføre registrering, i samarbeid med grunneiere, eiere av kulturminner og frivillige. Effektiv og god service i saksbehandlingen krever også tilgang til oppdaterte og digitaliserte databaser. Den digitale informasjonen skal derfor revideres og oppdateres i forbindelse med gjennomgangen av kommunens kulturminneregistre, slik at de inneholder oppdatert informasjon om kulturminnene i Nome. Samarbeid på tvers av etater i kommunen krever også at kommunen ivaretar og øke kompetansen om kulturminner, bruk, restaurering, og økonomiske tilskuddsordninger i forvaltningen.

Bestemmelser, retningslinjer og rutiner

Kommuneplanens arealdel skal fastsette grenser for hensynssoner bevaring, basert på verdivurdering som gjennomføres etter kriteriene som fastsatt over. I forbindelse med fastsetting av hensynssoner, skal det foreligge bestemmelser og retningslinjer for arealbruk, nybygg, vedlikehold osv. Disse skal utformes med tanke på å bevare verdiene som er kartlagt i forbindelse med verdisettingen.

Trollbilen. Fotograf: BT

Verdiskaping og utvikling

Verdiskaping er bruk av kunnskap, kapital og/eller arbeid med det formålet å skape økonomiske verdier. Verdiskaping brukes mer presist om den verdiøkning et (uferdig) produkt eller en tjeneste får i hvert ledd av produksjonsprosessen eller verdikjeden, hvor verdiskapingen er den tilleggsverdi hvert ledd eller hver bedrift gir produktet eller tjenesten.

Lokale kulturminner kan brukes til å bidra til både kulturell, sosial, og økonomisk verdiskaping. Som definisjonen sier: verdiskaping er tilleggsverdien et produkt får i hvert ytterligere ledd. Verdiskaping er utvikling av lokalsamfunnet; for hvert ytterligere ledd som tilfører tilleggsverdi til stedet, jo bedre oppleves stedet både for lokalsamfunnet og for besøkende.

For å få til positiv utvikling i lokalsamfunnet med fokus på kulturminner er det vesentlig at lokalsamfunnet opplever kulturminner som viktige og at kommunen oppleves som en god tilrettelegger og samarbeidspartner for utviklingen. Kommunen skal etterstrebe at kulturminnene er i aktiv bruk, slik at de blir bedre ivaretatt. Nome kommune skal være en aktiv tilrettelegger for utvikling, i tett samarbeid med fylkeskommunens kulturminnevernforvaltning og Riksantikvaren. Kommunen skal bistå næringsdrivende som vil etablere og videreutvikle næring i kulturminner og kulturminnemiljøer, slik at man sammen finner gode og framtidsetta løsninger.

Informasjon og formidling

Formidling er et bindeledd, ei bru mellom den som har et (bevisst eller ubevisst) behov og den eller det som kan tilfredsstille det. Formidling av kulturminner er å være bindeleddet mellom datidens kultur og nåtiden. For at formidlingen skal kunne tilfredsstille bør den derfor ha som mål å levendegjøre fortiden, gjerne gjennom nåtidens medier. Dagens muligheter for formidling er mange, og mye kan gjøres for å levendegjøre historien. Med smarttelefoner med sine apper, gps og geocaching-muligheter, internett med YouTube, nettsider og sosiale nettverk, og andre digitale formidlingsstrategier som qr-koder er dørene vidåpne for tilrettelagt formidling av fortiden. Digital formidling av kulturminner er også et godt utgangspunkt for å kunne ha jevnlig oppdateringer, nyregistreringer og endringer.

I tillegg til digital formidling, tilgjengelig for alle som kan operere en smarttelefon eller data, vil fast formidling i form av tradisjonell skilting og opplysningstavler av og for kulturminner, være nyttige virkemiddel som ledd i å fortelle fortidas historie der den utspilte seg.

Nome kommune skal utarbeide en helhetlig skiltformidlingsplan for kommunens prioriterte kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap.

Fastboende og tilreisende til Nome kommune skal få kunnskap om Nomes historie gjennom god, fysisk formidling av kulturminnene, som skilt og informasjonstavler. Digitale verktøy skal tas aktivt i bruk for å sikre og formidle historien for framtida, og gi redskap til de som ønsker å formidle historien i dag. Kommunen skal tilrettelegge kulturminnene for besøk, slik at de blir tilgjengelige for publikum.

Samarbeid

Et godt samarbeid mellom kommune, fylke og statlige instanser er avgjørende for at forvaltningen skal være effektiv og god. Samarbeid på tvers av etatene i kommunen er også viktig for å sikre at utvikling skjer i ønsket retning, og slik at man får mest mulig ut av de virkemidlene som er til rådighet. God bevaring er avhengig av at også eiere forstår kulturminnenes verdi. Det er i siste instans eier som skal stå for vedlikehold og ivaretagelse. Et godt samarbeid mellom kommunen og eiere er derfor viktig, og god informasjon og saksbehandling er en vesentlig del av dette samarbeidet.

Telemark Museum er en viktig aktør i kulturminnevernet i Nome, som forvalter av Ulefos Hovedgaard. Hovedgaarden er et viktig kulturminne i nasjonal sammenheng, og Nome kommune har derfor en tett dialog med Telemark Museum. I tillegg til selve Hovedgaarden er arkivet til Aall-familien et viktig kulturminne, som også er innlemmet på UNESCOs liste for verdens dokumentarv. Nome kommune bør også i framtida etterstrebe et tett og godt samarbeid med eiere og forvaltere av Ulefos Hovedgaard, og formidle stedets betydning, så vel som å bistå til god bevaring.

Stiftelsen Nome kulturhistoriske bygg har som formål å være en aktiv forvalter av de kulturhistoriske bygga som kommunestyret gir stiftelsen ansvar for. I dette ligger ansvar for vedlikehold og restaurering, samt eventuelt nybygg på eiendommer som stiftelsen forvalter. Nome kommune støtter arbeidet i stiftelsen med å yte et årlig driftstilskudd, samt å ivareta sekretariatfunksjon.

Virkemidler

Det er ulike virkemidler for å ivareta kulturminner. De viktigste er: Kompetanse, ansvarsavklaring og økonomi. Disse er i stadig endring, og derfor er det behov for å kunne tilby oppdatert informasjon. Dette skal ligge på den nye nettsiden om kulturminner, på kommunens nettside

www.nome.kommune.no

Virkemiddel 1: Ansvarsavklaringer

Riksantikvaren, fylkeskommunen, og kommunen har det største ansvaret for kulturminneforvaltninga. Andre aktører som fylkesmannen, spiller også en betydelig rolle. Dette området er i endring, og oppdatert informasjon skal derfor legges på kommunens nettside. Det er eier som har ansvar for egen eiendom, og for å ivareta og forvalte denne etter beste evne. Blant annet skal eier sørge for forsvarlig brannsikring og forsikringer. Det kan ofte være kostbart å istandsette kulturminner etter antikvariske prinsipper, og eier bør sette seg inn i hvilke støtteordninger som tilbys eiere av vernede og fredede bygg. Videre må eier sette seg inn i hvilke reguleringer og bestemmelser som finnes for eiendommen. Dersom eier planlegger endringer på sitt kulturminne skal eier henvende seg til kommunen. Er kulturminnet fredet etter kulturminneloven vil kommunen henvise eier videre til Riksantikvaren eller fylkeskommunen. Kommunen vil videre vurdere om ønsket tiltak også skal behandles etter plan og bygningsloven. Alle saker som omhandler bygninger eldre enn byggeår 1850, skal sendes fylkeskommunen for vurdering.

Eier er i ytterste instans den viktigste aktøren i kulturminnevernet, og derfor er det viktig at Nome kommune opplyser om hvilke muligheter og begrensinger som finnes for eiere av et kulturminne. Nome kommune skal også oppmuntre eiere av kulturminner gjennom å vise interesse for og fortelle om betydningen av kulturminnene, slik at eiere blir inspirert til å ivareta egen eiendom.

Virkemiddel 2: Kompetanse

Et viktig virkemiddel er kompetanse. Det anbefales at eiere av kulturminnene benytter seg av fagfolk som har kompetanse på antikvariske prinsipper:

Antikvariske prinsipper/kompetanse: Fagkunnskap om byggeskikk og håndverk som samsvarer med den kompetansen kulturminnets opprinnelige konstruktører hadde.

Virkemiddel 3: Økonomiske virkemidler

Det finnes en lang rekke økonomiske virkemidler som skal hjelpe eiere med å ta vare på kulturminner. Kommunen samler informasjon og legger ut lenke til aktuelle nettsider.

Virkemiddel 4: Veiledere

God informasjon er nødvendig for å skape forståelse blant eiere av kulturminner. Derfor er veiledere for byggeskikk, arkitektur, og gode råd til grunneiere og eiere, et nødvendig redskap. Dette skal utarbeides i planperioden, se handlingsprogram.

Immaterielle kulturminner

Kulturarv er mer enn bygg og kulturlandskap. Sang, dans, ritualer og ferdigheter er også kulturarv, såkalt immateriell kulturarv. Språk, utøvende kunst, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter, ritualer, kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen er eksempler på immateriell kulturarv.¹ I Nome kommune gjelder dette et utvalg av:

- Historier
- Soger og sagn
- Musikk
- Handlingsbåren kunnskap – i Nome kommune er det særlig viktig å ivareta handlingsbåren kunnskap knyttet til tømmerfløting, slusing, smiing, jernverksdrift og gruvedrift. Særlig manuell slusing er antakelig unikt i verdensammenheng.

Det er generell liten kunnskap om bevaring av slik kulturarv i Norge i dag, men temaet er desto viktigere.

Nome kommune ønsker å bidra til å styrke bevaring og formidling av immateriell kulturarv, og i handlingsprogrammet er det lagt inn tiltak for innsamling og dokumentasjon. Dokumentasjon av vedlikehold, restaurering, muring og annet håndverk er viktig for å bevare viten om handlingsbåren kunnskap.

Fysiske lokaliteter med tilknytning til immateriell kulturarv skal også vektlegges.

Immateriell kulturarv i Nome innbefatter kunnskap om slusing. Fotograf: Bilde for Bilde

¹ Kilde: UNESCO: <http://unesco.no/kultur/immateriellkulturarv/>

Om planen

Planarbeid og prosess

Arbeidet har pågått i perioden 2013-2018. Kirsti Arvesen Nesheim ble innleid for å gjennomføre planarbeidet og stod bak det første utkastet av planen. Videre arbeid med planen er gjort under ledelse fra avdeling fr kultur, fritid og folkehelse. I planperioden før første utkast, og mellom første og andre utkast, har det blitt holdt åpne møter, fagmøter og dialogsmøter med lokalbefolkning, private og offentlige interessenter, lag og foreninger.

Administrasjonen nedsatte en ressursgruppe før førsteutkastet, bestående av 8 frivillige fra Nome. De frivillige var:

- Ragnhild Hagen
- Arvid Høgvoll
- Geir Haatveit
- Thor Tjønnås
- Ewald Fjeldstad
- Birger Bergland
- Kai Ove Bjerklund
- Ole Moen
- Jon Harald Aspheim (vara)

Kommuneadministrasjonen satte også ned en faggruppe, bestående av representanter fra samfunnsutviklingsetaten, totalt 7 personer, inkludert prosjektleder.

Et viktig prinsipp i kulturminneforvaltningen er at lokalbefolkningen skal selv vurdere hvilke objekter, kulturminner og kulturmiljøer som er viktige for dem. I kulturminneplanens handlingsprogram vil dette verdivurderingen være et kontinuerlig arbeid i samarbeid med representanter fra lag/foreninger og ildsjeler som brenner for kulturminner og lokalhistorien.

Planforslaget er sendt til berørte eiere / grunneiere i forbindelse med høring og politisk prosess. På grunn av ønsket om involvering av berørte, er høringsperioden utvidet til 8 uker. Det kom inn svært mange gode innspill til planen ved høring, og planen ble sendt ut igjen for andre gangs høring våren 2017. Andre gangs høring bidro til ytterligere innspill, og planen ble deretter bearbeidet og sendt til 3.gangshøring etter vedtak i kommunestyret 20.06.19 (kstyresak 041/19). I etterkant av selve planutviklingen, gjennomføres politisk behandling etter vanlige rutiner. Planen som nå foreligger er 4.utkast, og behandles politisk i formannskapet 03.10.19, samt i kommunestyret 17.10.19.

Tegninger til Vrangfos Dam, en teknologisk nyvinning.

Forhold til annet lovverk og eksisterende planer

Planen tar hensyn til fredningen av Telemarkskanalen, Bandakløpet, som ble vedtatt i løpet av arbeidet med planen (vår 2017).

Kulturminneplanen forholder seg til plan og bygningsloven², kulturminneloven³, og naturmangfoldloven.⁴ Kulturminner, kulturminnemiljøer og kulturlandskap kan sikres i kommuneplanen etter plan- og bygningsloven:

- Hensynssoner med bestemmelser / retningslinjer, § 11-8c
- Bestemmelser til arealformål, § 11-10 og § 11-11
- Generelle bestemmelser, 11-9
- Reguleringsplaner, PBL § 12

I plan- og bygningsloven reguleres planlegging og forvaltning av plan og byggeprosesser, både estetiske krav, ivaretagelse av kulturminneverdier og andre sider av bygg og planlegging.

² Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=planogbyggningsloven>

³ Lov om kulturminner [kulturminneloven]: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50?q=kulturminner>

⁴ Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

Plan og bygningsloven: § 1-1. Lovens formål

Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.

Kilde: Plan og bygningsloven, www.lovdato.no

Kulturminneloven: § 1. Lovens formål.

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminnerressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

Kilde: Kulturminneloven, www.lovdato.no

Naturmangfoldsloven § 1. Lovens formål.

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

Kilde: Naturmangfoldloven, www.lovdato.no

Kulturminneloven skal sikre at kulturminnene ivaretas i en helhetlig forvaltning. Den definerer hva som betegnes som kulturminner, og hvordan disse skal behandles i forvaltningen:

- Automatisk fredede kulturminner, kapittel II
- Løse kulturminner, kapittel III
- Skipsfunn og fartøyvern, kapittel IV
- Fredning ved enkeltvedtak, kapittel V
- Særskilte bestemmelser, kapittel VI

Kulturminner kan sikres etter kulturminnelovens § 14a, § 15, § 19, § 20.

Naturmangfoldloven skal sikre at natur- og landskapsverdier, herunder også kulturlandskap, ivaretas gjennom bruk og vern, for å fremme blant annet kulturelle formål. Loven angir ulike verneområder og hvordan verdifull natur skal behandles i forvaltning:

- Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk, kapittel II
- Artsforvaltning, kapittel III
- Områdevern, kapittel V
- Utvalgte naturtyper, kapittel VI

Kulturlandskap kan sikres som landskapsvernområde etter naturmangfoldlovens § 36.

Forholdet til folkehelse, friluftsliv og frivillighet

Kulturminner berører også andre fagområder, som folkehelse og friluftsliv. Nome kommune skal vurdere kulturminner i sammenhenger med temaer som idrett og fysisk aktivitet. Kulturminner kan på denne måten brukes som en ressurs i folkehelse – og opplevelsessammenheng. Ved opprusting av turstier og satsing på nærmiljøanlegg og friluftsområder, skal kulturminnene tas med i planleggingen som egne satsingsområder innarbeidet i handlingsdelen med konkrete tiltak. Det finnes ulike tilskuddsordninger for istandsetting/tilrettelegging av kulturminner som kan knyttes sammen med utvikling av nærmiljøanlegg. I slike saker skal Nome kommune samarbeide med team kulturminne i Telemark fylkeskommune.

Frivillige lag og foreninger spiller også en rolle i kulturminnevernet, både som ansvarlige for ulike vedlikeholdsoppgaver, ryddeoppgaver og formidling av kulturminnene. Nome kommune skal støtte dette arbeidet med bistand og veiledning, slik at det foregår innenfor lovverk og andre rammer.

I handlingsprogrammet er det lagt opp til nyregistrering og oppdatering av eksisterende registreringer, i Askeladden og kulturminnesøk, og registrering av immateriell kulturarv (fortellinger, sagn, myter og historier, med særlig vekt på dokumentasjon av handlingsbåren kunnskap, som restaureringsarbeid og slusing) i Digitalt Fortalt. Registreringsarbeid av både materielle og immaterielle kulturminner fra kommunens rike historie vil kreve innsats fra frivillige som sitter på kunnskap og historier, som har kjennskap til steder og «nyere» gammel historie. I høringsrundene på kulturminneplanen oppleves et fantastisk engasjement om lokale kulturminner – og kulturhistorien. Dette engasjementet er det ønskelig å jobbe videre med når kulturminneplanen vedtas og man kan gå i gang med planens handlingsprogram. Kommunen skal lage en plan for medvirkning i forbindelse med disse registreringene.

Frivillige i kulturminnevernet. Fotograf: Kirsti Arvesen Nesheim

Definisjoner og begreper

- **Kulturminne:** Alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjoner til (jf. Kulturminneloven §2).
- **Automatisk freda kulturminner / fornminner:** Kulturminner fra før år 1537 e.Kr. er automatisk fredet (jf. Kulturminneloven §4), og automatisk fredede kulturminner kalles ofte fornminner. Automatisk freda kulturminner har per definisjon nasjonal verdi. De har vern gjennom kulturminneloven, og forvaltes av Telemark fylkeskommune, Kulturhistorisk Museum og Riksantikvaren.
- **Faste kulturminner:** kulturminner som er jord -eller stedfaste. Arkeologiske funn inngår som deler av et fast kulturminne så lenge det ligger i jorda eller under vann.
- **Løse kulturminner:** Kulturminner som kan flyttes.
- **Immaterielle kulturminner:** Praksis, fremstilling, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. Den form av kulturminner vi ikke fysisk kan ta på, som f.eks sagn, tro, tradisjoner og hendelser.
- **SEFRAK:** Brukes om alle bygninger som ble registrert i regi av SEFRAK (Sekretariat for registrering av faste kulturminner) i åra 1975 – 1995. Registreringen omfatter i prinsippet alle bygninger som er bygd før 1900.
- **Listeførte kirkebygg:** Alle kirker som er bygd mellom 1650 og 1850 er listeførte. Saker som omfatter endringer i og ved listeførte kirker skal sendes til Riksantikvaren for uttale før biskopen fatter vedtak etter Kirkeloven.
- **Nyere kulturminner:** Kulturminner fra etter 1537 kan bli fredet etter enkeltvedtak.
- **Museumsvern:** Kulturminner som er museumseide eller hvor museet har vedlikeholdsansvar. Disse er som regel ikke fredet etter kulturminneloven. Museet kan være offentlig, halv offentlig, privat, stiftelse eller annen organisasjonsform.
- **Offentlig vern:** Kulturminne, bygninger og andre faste kulturminner som det offentlige eier eller har vedlikeholdsansvar for. Kulturminnet skal bevares, men trenger ikke ha opphavlig eller museal funksjon.
- **Hensynssone bevaring:** Kulturminner og kulturmiljø som er sikra ved regulering eller som er båndlagt for senere sikring gjennom regulering etter plan og bygningsloven (§12-6).

Handlingsprogram med tiltak – 2019-2023 (rulleres 2022)

Det er gjennomført en rekke tiltak siden planprogrammet startet:

- Restaurering av fasaden på Ulefos Hovedgaard (samarbeidsprosjekt, snsvar: Telemark Museum)
- Brannsikring Øvre Verket (gjenstår i 2020: Nødllys, fasadesprinkling)

Nr	Hva	Resultatmål	Finansiering	Når
1	Restaurering av Mudder'n, teknisk-industrielt kulturminne	Bevaring og formidling av et unikt teknisk-industrielt kulturminne, i et autentisk kulturmiljø	200 000,- over kom. driftsbudsjett Det er gitt tilsagn Sparebankstiftelsen 1 mill. Kanalforetaket: 250.000,- Omsøker Riksantikvaren. Totalbudsjett 4 mill	2020
2	Utarbeide prioriteringsliste over gjenstander som deretter registreres i Digitalt Museum.	Digital database for kommunens gjenstandsbaserte kulturminner	Omsøker Kulturrådet (Prosjektmidler kulturvern) om kr 200.000,-, egne driftsmidler.	2019-2020
3	Opprette hensynssoner. Konvertering av SEFRAK-informasjon til Askeladden.	Digital database og saksbehandlingsverktøy for kommunens kulturminner.	Egne driftsmidler.	2020-2021
4	Nyregistrering og oppdatering av eksisterende registreringer, i Askeladden og kulturminnesøk	Digital database for kommunens kulturminner. En del av Nome kommunes tverrfaglige digitaliseringsplan (se kommuneplan)	Omsøker Riksantikvaren.	2020-2022
5	Utarbeide veiledere til god arkitektur, byggeskikk, bevaring og vedlikehold av kulturminner, til bruk i forvaltningen og som informasjon til eiere og grunneiere	Veileder for god bevaring av viktige kulturminner	Statsstøtte fra Riksantikvaren kr 100.000,-, egne driftsmidler.	2021-2022
6	Kulturhistorisk oversikt over Nome	Kunnskap og kompetanse, forankring.	Lunde er gjennomført, egne driftsmidler.	2019-2020
7	Registrering av immateriell kulturarv (fortellinger, sagn, myter og historier, med særlig vekt på dokumentasjon av handlingsbåren kunnskap i forbindelse med restaureringsarbeid, og slusing)	Digital database for kommunens immaterielle kulturarv.	Søkes finansiert i planperioden.	2020-2023
8	Bistå i etablering av et bedriftsnettverk for næringer i kulturminner.	Bærekraftig næring i kulturminnene, som fører til motivasjon for bevaring gjennom bruk. Herunder jernverksturisme	KRAFT-prosjektet EU-midler, tilskudd fra fylkeskommunen, egne midler	2018-2021
9	Telemarkskanalen: Lunde sluse og Krøsset på Ulefoss, jfr vedtak i kommuneplan.	Tilrettelegging for flere besøkende og mer næring på og ved sluseanleggene.	Egne driftsmidler, omsøker eksterne midler	2020-2023

Nr	Hva	Resultatmål	Finansiering	Når
10	Lage en formidlingsstrategi med skiltplan og digital formidling. Gjøre tilgjengelig lokale kulturminner med skilting, stier og annen form for tilrettelegging	Lokalt eierskap til kulturminner i sitt nærmiljø. Knytte kulturminner opp til friluftsliv. Gjennomført/ underveis: Øvre Verket, Gruveåsen, pilegrimsleden Romnes – Holla.	Ekstern finansiering ved søknader, egne driftsmidler.	2019-2026

Litteratur og kilder

- Blomquist, S. 1991. *Jordbrukets kulturlandskap i Telemark*. Rapport nr. 45. Telemarksforskning.
- Blomquist, S. og Puschmann, O. 1993. *Jordbrukets kulturlandskap i Telemark. 17 verdifulle områder*. Arbeidsrapport 4/93. Telemarksforskning.
- Børresen, Per R. 2007. *Bratsberg teglverk og bransjens utvikling. Med vekt på tiden etter 2. verdenskrig*. Porsgrunn.
- Hagen, Ragnhild: *Langs en bygdevei i Helgen*, art. Holla Minner årsskrift 2014.
- Moen og Feste AS. 1994. *Skjøtselsplan for Flåbygd*. Nome kommune.
- Nome kommune: *Bygningsvern i Nome – en orientering*. Nome kommune, 1992.
- Nome kommune: *Kommuneplan for Nome 2008-2018. Bestemmelser til kommuneplanens arealdel*. Vedtatt i Nome kommunestyre 16.04.09
- Riksantikvaren: *Veileder. Kulturminner i kommunen, kulturminneplan*. Riksantikvaren, 2013.
- Sellæg, Jo: *Ulefos Hovedgaard – først og fremst*. Telemark Museum, Skien 2007.
- Skien kommune: *Avtrykk av Skien. Kommunedelplan for kulturminnevern 2013-2024*. Vedtatt i Skien kommunestyre 20.06.13
- Telemarksforskning: *Plan for vern av kulturminner i Nome. Bygningsvern*. Telemarksforskning rapport nr 7/90.
- Telemark fylkeskommune: *Forslag til fredning – offentlig høring – Bandakkanalens bygninger og tekniske installasjoner etter kulturminnelovens §§ 15 og 19, jf. §22 – Nome, Kviteseid og Tokke kommune*. Sak 12/4680-7.
- UNESCO: *Konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven*. UNESCO 2003

Tre båters møte. Fotograf: Bilde for Bilde